

2024-06-28

[Företag]
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se,
s.sof@regeringskansliet.se
Dnr: S2024/00961

Avskildhet vid dygnsvilan – en delredovisning angående frågor om Statens institutionsstyrelses särskilda befogenheter (Ds 2024:7)

Med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) yttrar sig Stiftelsen Allmänna Barnhuset över förslagen i betänkandet Avskildhet vid dygnsvilan – en delredovisning angående frågor om Statens institutionsstyrelses särskilda befogenheter (Ds 2024:7). Stiftelsen Allmänna Barnhuset yttrar sig enbart över de förslag som gäller barn, vi kommenterar därmed enbart förslagen som gäller särskilda ungdomshem.

Sammanfattning

I utredningens uppdrag ligger att utreda vissa åtgärder som syftar till att säkerställa en trygg och säker miljö inom Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem och LVM-hem. I denna del av uppdraget har utredningen utrett och kommit med förslag om nya regleringar som ger SiS möjlighet att under vissa förutsättningar besluta om att barn, unga och intagna ska hållas i avskildhet i anslutning till dygnsvilan.

I promemorian anges att en möjlighet att besluta om avskildhet vid dygnsvilan bör finnas exempelvis angående de barn och ungdomar som bedöms ha en hög benägenhet att använda sig av hot och våld för att lösa konflikter. Vidare kan ett barn eller en ungdom befinna sig i en särskilt utsatt situation och det bör i sådana fall, enligt utredningen, vara möjligt att besluta om avskildhet vid dygnsvilan, dock enbart i undantagsfall. Avskildhet vid dygnsvilan bör också enligt utredningen kunna användas för att förhindra att avvikningar eller fritagningar.

Utredningen lyfter även att isolering i samband med ett frihetsberövande kan ha negativa konsekvenser såsom att försämra hälsan eller förvärra ett sjukdomstillstånd. Mot denna bakgrund anger utredningen att det i vissa fall inte bör vara aktuellt med avskildhet vid dygnsvilan för ett barn eller en ungdom.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har förståelse för att det är viktigt att ordning och säkerhet upprätthålls på särskilda ungdomshem. Utredningen för också flera resonemang kring vikten av att inte försämra hälsan eller förvärra sjukdomstillstånd hos barn på särskilda ungdomshem. Stiftelsen Allmänna Barnhuset avstryker trots detta majoriteten av utredningens förslag om avskildhet i dygnsvilan på särskilda ungdomshem. Sammantaget anser vi att utredningens förslag är för långt gående och att andra mindre ingripande åtgärder skulle kunna sättas in i stället.

Ett förslag som är så ingripande ur integritetssynpunkt som avskildhet i dygnsvilan måste ha tungt vägande skäl, samtidigt föreslår utredningen inte andra mindre ingripande åtgärder. Stiftelsen Allmänna Barnhuset anser inte att utredningen på ett tillräckligt tydligt sätt visat att en trygg och säker miljö på SiS särskilda ungdomshem inte skulle kunna uppnås genom ökad personell närvaro och förbättrad vård, stöd och behandling.

Förslaget är dessutom behäftat med en rad risker dels i förhållande till barns psykiska mående, behandling och rehabilitering, dels har det vid flera tillfällen vid granskningar av de särskilda

ungdomshemmen framkommit att SiS inte har hanterat nuvarande särskilda befogenheter på ett korrekt sätt.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset ställer sig positiv till att utredningen samlat in information genom en enkät till barn som vårdas på SiS. Vi saknar emellertid analys gällande till exempel den stora otrygghet som respondenterna uppger att de upplever nattetid. Vidare är det inte tydligt varför barn är negativa till förslaget om avskildhet i dygnsvilan. Utredningen har inte heller, som Stiftelsen Allmänna Barnhuset uppfattar det, talat med eller intervjuat barn för att skapa förståelse. Att enbart ta del av barns åsikter utan vare sig analys eller avvägning kan inte anses ligga i linje med artikel 12 i barnkonventionen.

Kap 8 Behovet av lagstiftningsåtgärder

Bedömning: Det finns behov av en särskild befogenhet för Statens institutionsstyrelse att i vissa fall kunna besluta om avskildhet vid dygnsvilan. En sådan befogenhet behövs för att myndigheten ska kunna säkerställa ordningen och säkerheten på hemmen under kvällar och nätter.

Vid utformningen av tvångsåtgärden behöver det beaktas att både behovet och konsekvenserna av åtgärden kan skilja sig åt mellan olika verksamheter inom Statens institutionsstyrelse samt även mellan de olika barn, unga och missbrukare som tvångsvårdas eller avtjänar sluten ungdomsvård.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar inte bedömningen.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset anser att utredningen inte vägt den särskilda befogenheten mot möjligheten att skapa en trygg och säker miljö genom ökad personaltäthet och personal med rätt kompetens på ett tillräckligt tydligt sätt. Vidare har utredningen inte i tillräcklig utsträckning beaktat det behandlande och rehabiliterande uppdraget och hur detta uppdrag kan komma att påverkas av befogenheten.

I promemorian har inte heller en tydlig avvägning gjorts bland annat i förhållande till:

- Förslagen i andra avslutade och pågående utredningar, såsom En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44), i vilken föreslås att påföljden sluten ungdomsvård ska utmönstras och att unga lagöverträdare i stället ska dömas till fängelse samt Utredningen för att reformera den statliga barn- och ungdomsvården som tillsattes i februari i år.
- Den omfattande kritik som riktats mot SiS hantering av myndighetens nuvarande särskilda befogenheter.¹ Utredningen nämner kritiken mot SiS men gör ingen avvägning utifrån den kritik som riktats mot myndigheten i förhållande till hur SiS kommer att kunna hantera ytterligare en särskild befogenhet på ett rättssäkert sätt.
- Proportionaliteten i förslaget som helhet, alltså möjlighet till avskildhet i dygnsvilan under 30 dagar. Vi anser att åtgärden, den skada den kan åsamka och den integritetskränkning den innebär ska vägas mot andra möjliga åtgärder, till exempel avskildhet i dygnsvilan under kortare tid i än 30 dagar eller utökad personalstyrka nattetid.

¹ Se exempelvis JOs beslut den 21 november 2022, dnr 2802-2020 och Barnrättsbyrån 2024, Uppföljande granskning: Avskiljningar, våld och missförhållanden inom SiS ungdomsvård 2023.

9.1 Vilka ska kunna omfattas av tvångsåtgärden?

Bedömning: Det finns de som vårdas eller avtjänar sluten ungdomsvård inom Statens institutionsstyrelse som inte bör omfattas av en särskild befogenhet för myndigheten att besluta om avskildhet vid dygnsvilan.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset avstyrker stora delar av promemorians förslag.

Om regeringen väljer att gå vidare med förslagen delar vi bedömningen att det finns barn som inte ska omfattas av befogenheten att besluta om avskildhet i dygnsvilan. Det handlar bland annat om barn som av olika orsaker, exempelvis på grund av ångest, kan behöva tillgång till personal nattetid.

9.2 Avskildhet vid dygnsvilan i särskilda ungdomshem

Förslag: Beslut om avskildhet vid dygnsvilan ska kunna fattas angående

- barn och unga som vårdas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga på en låsbar enhet på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå (dvs. säkerhetsnivå 1 och 2), och
- barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset avstryker förslaget.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har förståelse för att det finns situationer när ordning och säkerhet kan behöva säkerställas, man anser att förslaget som det är utformat är för ingripande. Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen att för ett stort antal barn är tvångsåtgärder inte nödvändiga. Och kan vara rent av skadliga. Mot den bakgrunden är det viktigt att göra en tydlig avvägning av de eventuella risker och fördelar som förslaget kan ge upphov till om det genomförs.

Vidare ger SiS svårigheter med att tillämpa de särskilda befogenheterna, vård i enskildhet och avskiljande, som myndigheten i dagsläget har upphov till oro. JO har bland annat konstaterat ett problem vid tillämpningen som delvis kunde förklara de brister som uppmärksammades vid granskning var att ansvarig personal verkade sakna de kunskaper som krävdes för att kunna tillämpa de aktuella bestämmelserna på ett rättssäkert sätt. Detta gällde såväl beslutsfattare som de som hade att verkställa besluten. Vidare uttalade JO att det är SiS ledning som ytterst ansvarar för att lagar och interna riktlinjer tillämpas och att det sker på ett korrekt och enhetligt sätt. Utmaningarna i det avseendet framstod, enligt JO:s granskning, som stora med hänsyn till att verksamheten bedrivs på många olika orter i hela landet.²

9.4.1 Tydligt reglerade förutsättningar och individuella beslut

Förslag: Barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård och de barn och unga som vårdas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga på en låsbar enhet på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå ska få hållas i avskildhet vid dygnsvilan om det är nödvändigt

- med hänsyn till ordningen eller säkerheten på hemmet, eller
- för att förhindra att barnet eller den unge avviker.

² Se JOs beslut den 21 november 2022, dnr 2802-2020.

Avskildhet vid dygnsvilan ska inte få genomföras om det finns en påtaglig risk för att barnets eller den unges hälsa eller utveckling tar skada av åtgärden.

Bedömning: Vid beslut om avskildhet vid dygnsvilan gäller proportionalitetsprincipen enligt 20 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och 18 b § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. Det betyder att ett beslut endast får fattas om åtgärden står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset avstryker delvis förslaget med hänvisning till ovanstående. Vi har förståelse för att avskildhet i dygnsvilan i vissa fall kan vara en åtgärd som behövs för att förhindra att barnet eller den unge avviker.

Vi anser även att förslaget som helhet – möjlighet till avskildhet i dygnsvilan under 30 dagar - måste ses ur proportionalitetssynpunkt och därmed bör den skada åtgärden kan åsamka vägas mot andra möjliga åtgärder till exempel ökad personalstyrka nattetid.

9.4.2 Genomförandet av tvångsåtgärden

Förslag: Avskildhet vid dygnsvilan ska vid ett enskilt tillfälle inte få pågå under längre tid än nio timmar.

Avskildhet vid dygnsvilan ska genomföras i barnets eller den unges bostadsrum.

Barnet eller den unge ska under tiden för avskildhet vid dygnsvilan ha möjlighet att tillkalla personal.

Stiftelsen avstryker i stora delar förslagen i promemorian.

Bedömning: Det bör ankomma på Statens institutionsstyrelse att se till att samtliga bostadsrum som används för tvångsåtgärden är lämpligt utformade och utrustade samt att tekniska lösningar för att tillkalla personal finns.

Regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, bör med stöd av 8 kap. 7 och 11 §§ regeringsformen kunna meddela närmare föreskrifter bl.a. angående

- vid vilka tidpunkter inlåsning och upplåsning ska ske,
- bostadsrummets utformning och utrustning, samt
- signalanordningar för användning i samband med tillkallande av personal.

Stiftelsen avstryker i stora delar förslagen i promemorian.

9.4.3 Om beslutet – giltighetstid, prövning och överklagande av beslut

Förslag: Ett beslut om avskildhet vid dygnsvilan ska få gälla i högst 30 dagar. Behovet ska provas fortlöpande och när det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Beslut om avskildhet vid dygnsvilan ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset avstryker förslaget.

Att kunna avskilja ett barn vid dygnsvilan under 30 dagar, i vissa fall enbart på grund av att det finns en hotbild mot denne, är enligt vår mening orimligt och måste vägas mot de allvarliga konsekvenser som beslutet kan få för den enskilde.

11.1 Kompensatoriska åtgärder i syfte att motverka skada eller andra negativa konsekvenser för barnet eller den unge

Bedömning: En lagstadgad skyldighet för Statens institutionsstyrelse att erbjuda uppföljande samtal med barnet eller den unge i samband med avskildhet vid dygnsvilan bör inte införas.

Statens institutionsstyrelse bör emellertid vidta sådana åtgärder som bedöms vara lämpliga för att i varje enskilt fall motverka risken för skada eller andra negativa konsekvenser för barnet eller den unge av ett beslut om avskildhet vid dygnsvilan. Regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, bör med stöd av 8 kap. 7 och 11 § regeringsformen kunna meddela närmare föreskrifter angående sådana åtgärder.

Stiftelsen avstryker i stora delar förslagen i promemorian.

Ärendet har beretts av Maj Fagerlund

Stockholm 2024-06-28

Anne-Marie Brodén

Ordförande

Ulrika Heie

Vice ordförande